

## بسم الله الرحمن الرحيم

در نبود خلافت زکات به چه کسی پرداخت می‌گردد؟

(ترجمه)

پرسش:

السلام علیکم برادر ما ابویاسین، الله سبحانه و تعالی شما را در پناه خود داشته و طول عمر را برایت نصیب فرماید.

سوالم در مورد جواب سوال در مورد زکات حیوانات است، ما می‌دانیم که از گوسفندان علف‌چر زکات بوده و از گوسفندان غیر علف‌چر زکات نمی‌شود؛ اما بعضی کسانی هستند که حیوانات را در بیشترین وقت سال به مصرف خود علف و آذوقه می‌دهند و قسمت کوچکی از سال حیوانات‌شان را می‌چرانند، هدف از این علف‌دادن، تولید نسل بیشتر است؛ چنانچه بیشتر گوسفندان‌شان دو مرتبه زایمان می‌کند که این دو مرتبه زایمان کردن، نتیجه‌ی همان علف‌دادن‌شان است و این گوسفندان به‌خاطر تجارت نیست، آیا در این گوسفندان زکات است یا خیر؟ الله سبحانه و تعالی در عمر شما برکت دهد. برادر شما عطیه "جبارین" از فلسطین

سوال عدیل عربی:

السلام علیکم و رحمت الله وبرکاته، الله سبحانه و تعالی در عمر شما برکت داده، خیر و پیروزی را نصیب شما گرداند! زکات در نبود خلافت اسلامی برای چی کسانی پرداخت می‌گردد؟

پاسخ:

وعلیکم السلام و رحمت الله و برکاته!

سوال هر دوی‌تان در مورد زکات حیوانات و پرداخت آن در صورت نبود خلافت است؛ لذا جواب هر دو سوال را به‌گونه ذیل ارایه می‌کنم:

اولاً: زکات چهار پایان؛ گوسفند، گاو و شتر:

از گوسفند، گاو و شتر که علف داده می‌شوند و نمی‌چرند زکات نمی‌شود؛ زیرا صفت سوم (چریدن) برای این سه طبقه از حیوانات صفتی است که علت پرداخت زکات را می‌رساند و در نصوص طوری ذکر شده است که حکم بر این صفت معلق می‌باشد. این بر این دلالت دارد که هرگاه این صفت موجود نبود حکم زکات نیز نفی می‌باشد. شرط چنین صفتی این است که صفت رساننده معنی علت باشد؛ اگر وصف و یا صفت رساننده علت نبود؛ پس

نمی‌تواند حکم بر وجود آن متوقف گردد. تکرار می‌کنم باید صفت رساننده علت باشد؛ مانند: این فرموده رسول الله صلی الله علیه و سلم:

«فِي صَدَقَةِ الْغَنَمِ فِي سَائِمَتِهَا»

**ترجمه:** زکات گوسفند در چراندن آن می‌باشد.

این حدیث را بخاری تخریج نموده است.

گوسفند اسم ذات است و برای آن دو صفت است سوم (چریدن) و علف (علف‌دادن) و زکات موقوف بر صفت سوم (چریدن) است؛ پس در معلوفه یعنی گوسفندی که نمی‌چرد؛ بلکه علف داده می‌شود زکات نمی‌باشد.

دلایل این که زکات از این سه نوع حیوانات می‌شود: ابوذری رضی الله عنه از رسول الله صلی الله علیه و سلم روایت کرده است:

«مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ، وَلَا بَقَرٍ، وَلَا غَنَمٍ، لَا يُؤَدِّي زَكَاتَهَا، إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَعْظَمَ مَا كَانَتْ، وَأَسْمَنَ، تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا، وَتَطْوُهُ بِأَخْفَافِهَا»

[متفق علیه]

**ترجمه:** هرکسی زکات شتر، گاو و گوسفند اش را اداء نکرد در روز قیامت، حیوان فریه‌تر از آن چه که در دنیا بوده، می‌آید و صاحب اش را شاخ می‌زند و آن را با پاهایش لگدمال می‌سازد.

ابوداود از ابوبکر رضی الله عنه روایت کرده است که رسول الله صلی الله علیه و سلم در یک حدیث طویلی فرموده است:

«... وَفِي سَائِمَةِ الْغَنَمِ إِذَا كَانَتْ أَرْبَعِينَ، فَفِيهَا شَاةٌ...»

**ترجمه:** وقتی تعداد گوسفندان سائِم (علف‌چر) به چهل گوسفند رسید، یک گوسفند زکات می‌شود.

هم‌چنان از علی رضی الله عنه روایت شده است که رسول الله صلی الله علیه و سلم فرموده است:

«لَيْسَ فِي الْبَقَرِ الْعَوَامِلُ صَدَقَةٌ»

**ترجمه:** در گاوهای کارکن زکات نمی‌باشد.

از عمر بن دینار رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه و سلم برایش گفته است:

## «لَيْسَ فِي النَّوْرِ الْمُثِيرَةَ صَدَقَةٌ»

ترجمه: یعنی در گاو کارکن زکات نمی‌باشد.

به روایت ابوعبید.

هم‌چنان از جابر ابن عبدالله روایت شده است که رسول الله صلی الله علیه و سلم فرموده است:

## «لَا صَدَقَةٌ عَلَى مُثِيرَةٍ»

ترجمه: در گاو "مثیره" زکات نمی‌باشد. گاو "مثیره" همان گاوی است که زمین را می‌راند.

حاکم در مستدرک خود بر شرط صحیحین از بهزبن حکیم از پدرش و پدرش از جدش روایت نموده است که گفته است: من از رسول الله صلی الله علیه و سلم شنیدم که رسول الله صلی الله علیه و سلم می‌فرمود:

## «فِي كُلِّ إِبِلٍ سَائِمَةٍ فِي كُلِّ أَرْبَعِينَ ابْنَةً لَبُونٌ...»

ترجمه: در هر چهل شتر علف‌چر، یک شتر بنت لبون (شتری که دو سال را تکمیل کرده باشد و در سال سوم قدم گذاشته باشد) می‌شود.

حاکم این حدیث را صحیح الاسناد گفته است.

لفظ "السائمة" به چهارپایانی اطلاق می‌شود که در صحرا و علفزارها می‌چرند و علف داده نمی‌شوند.

هم‌چنان این سه نوع حیوان باید زکات داده شوند؛ چنان‌چه قبلاً بیان شد، زکات تنها در حیوانی است که بیشتر سال را می‌چرد؛ اما در گوسفندی که علف داده می‌شود زکات داده نمی‌شود؛ هم‌چنان در گاوی که کار می‌کند؛ نیز زکات نمی‌شود.

خلاصه این که در حیوانات غیر از همین سه نوع؛ یعنی: گوسفند، گاو و شتر زکات نمی‌باشد؛ اما در مال‌های تجارتي در هر حیوانی زکات می‌شود؛ یعنی در هر مالی که برای خرید و فروش باشد، به دلیل نصوصی که در این مورد آمده است هر نوع مالی که باشد فرق نمی‌کند؛ چه حبوبات باشد و یا پارچه‌جات و حیوانات، از جمله نصوصی که در مورد اموال تجارتي آمده است:

از سمره ابن جندب روایت شده است که گفته است:

## «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نُخْرِجَ الصَّدَقَةَ مِنَ الَّذِي نَعِدُّ لِلْبَيْعِ»

**ترجمه:** اما بعد، رسول الله صلی الله علیه و سلم ما را امر می نمود که زکات را از هر مالی که برای فروش آمده می کردیم بپردازیم.

به روایت ابوداود.

همچنان از ابودر از رسول الله صلی الله علیه و سلم روایت است:

«وَفِي الْبَزِّ صَدَقَتُهُ»

**ترجمه:** در "بز" زکات است.

و "بز" کالای است که تجارت می شود.

دوم: در نبود خلافت زکات برای چه کسانی داده می شود؟ طوری که در سوال شما ذکر شده است، هدف مستحقین زکات نیست؛ بلکه هدف این است که زکات در نبود خلافت برای چه کسانی پرداخت می شود؟

زکات باید در تمام انواع اش؛ خواه حیوانات باشد؛ خواه حبوبات، میوه جات باشد و یا پول نقد و کالای تجارتي، باید همه انواع زکات ها برای خلیفه و یا برای نماینده خلیفه داده شود، اعم از والی ها، موظفین زکات و کسانی که در این عرصه خلیفه را کمک می کنند پرداخت شود، الله سبحانه و تعالی فرموده است:

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

[التوبة: ۱۰۳]

**ترجمه:** ای پیامبر! از اموال آنان (که به گناه خود اعتراف دارند و در صدد کاهش بدی ها و افزایش نیکی های خویش می باشند) زکات بگیر تا بدین وسیله ایشان را (از رذائل اخلاقی، گناهان و تنگ چشمی) پاک داری و (در دل آنان نیروی خیرات و حسنات را رشد دهی و درجات) ایشان را بالا ببری و برای آنان دعا و طلب آمرزش کن که قطعاً دعا و طلب آمرزش تو مایه آرامش (دل و جان) ایشان می شود (و سبب اطمینان و اعتقاد بیشترشان می گردد) و الله سبحانه و تعالی شنوای (دعای مخلصان و) آگاه (از نیات همگان) است.

الله سبحانه و تعالی در این آیه رسول الله صلی الله علیه و سلم را امر نموده است که زکات را از صاحبان مال بگیرد و رسول الله صلی الله علیه و سلم والی ها و موظفین را برای جمع آوری زکات تعیین کرده بود؛ چنانچه ناظرین میوه جات را برای جمع آوری خرما و انگور موظف ساخته بود و در زمان رسول الله صلی الله علیه و سلم مردم زکات مال شان را برای رسول الله صلی الله علیه و سلم یا به کسانی که آن ها را رسول الله صلی الله علیه و سلم تعیین کرده بود؛ مانند: والی ها و موظفین زکات می پرداختند. جریان به همان شکل ادامه پیدا کرد و زکات برای خلفاء و والی های آن پرداخت می شد.

در روایاتی از صحابه و تابعین آمده که شخص زکات‌دهنده خودش می‌تواند زکات را در جاهای مناسب آن توزیع کند؛ البته در مال‌های بی‌جان؛ یعنی در پول نقد.

ابوعبید روایت کرده است که کیسان برای عمر دوصد درهم زکات آورد و گفت ای امیرالمومنین (این زکات مال من است) عمر گفت: (این پول را نیز ببر و خودت تقسیم کن)؛ چنان‌چه عبید از ابن عباس روایت کرده است: (وقتی خودت در جاهای مناسب آن تقسیم نمودی و هیچ‌چیزی از آن باقی نماند، مشکلی ندارد).

هم‌چنان از ابراهیم و حسن روایت شده است که گفتند: (زکات را به جای آن قرار ده و آن را به صورت پنهانی ادا کن) ادای این نوع زکات در اموال بی‌جان؛ یعنی پول نقد است و زکات‌دهنده این نوع زکات را به خلیفه و والی‌ها پرداخت می‌کند یا این که خودش آن را توزیع می‌کند و این مسأله در مورد پول نقد است.

اما زکات حیوانات، کشت و میوه‌جات لازم است که به خلیفه یا کسی که خلیفه آن را تعیین نموده پرداخته شود. ابوبکر صدیق رضی الله عنه با مانعین زکات وقتی که از پرداخت آن خودداری نمودند، جنگ نمود و گفت:

«والله لو منعوني عنافاً كانوا يؤدونه إلى رسول الله لقاتلتهم عليه»

*ترجمه: سوگند به الله سبحانه و تعالی؛ اگر از یک لجام هم مانع زکات شوند با ایشان می‌جنگم.*

متفق علیه است به روایت ابوهریره.

اما وقتی خلیفه موجود نباشد زکات‌دهنده می‌تواند بر مستحقین زکات که در آیه ذکر شده است، زکات را پرداخت نماید:

﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ  
وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

[التوبة: ٦٠]

*ترجمه: زکات مخصوص مستمندان، بی‌چارگان، گردآوردگان آن، کسانی که جلب محبت‌شان (برای پذیرش اسلام و سودگرفتن از خدمت و یاری‌شان به اسلام چشم داشته) می‌شود، (آزادی) بندگان، (پرداخت بدهی) بدهکاران، (صرف) در راه (تقویت دین) الله سبحانه و تعالی و واماندگان در راه (و مسافران درمانده و دورافتاده از مال و منال و خانه و کاشانه) می‌باشد. این یک فریضه‌ی مهم الهی است (که جهت مصلحت بندگان الله سبحانه و تعالی مقرر شده است) و الله سبحانه و تعالی دانا (به مصالح آفریدگان) و حکیم (در وضع قوانین) است.*

پس ارکان اسلام در هر عصر و زمان و در هر حالت معطل قرار نمی‌گیرد؛ بلکه در حد توان باید برای ادای آن تلاش شود.

این بود نظر من در این مسأله، الله سبحانه و تعالی خودش عالم‌تر و حکیم‌تر است.

برادر شما عطاء بن خلیل ابوالرشته

۲۸ جمادی الاول ۱۴۴۰ هـ

۳ فیبروری ۲۰۱۹ م

مترجم: مصطفی اسلام